

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної педагогіки та спеціальної психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Профілактика дисграфії у першокласників із загальним недорозвиненням
мовлення

Виконала студентка групи СОМ-2(1)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Семенюта Єлизавета Владиславівна

Керівник: Жадленко І. О.

Рецензент: Шевченко Ю. М.

Нормоконтроль _____ Ю. В. Клочкова

Запоріжжя

2020 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 64 с., 18 табл., 54 використаних джерел, 2 додатки.

Об'єкт дослідження: прояви дисграфії у першокласників із загальним недорозвиненням мовлення.

Мета: теоретичний аналіз вивчення особливостей проявів дисграфії у першокласників із загальним недорозвиненням мовлення; виявлення проявів дисграфії у першокласників із загальним недорозвиненням мовлення, розробка та впровадження комплексу корекційно-розвивальних вправ, спрямованих на профілактику дисграфії.

Методи дослідження: теоретичні, емпіричні, математико-статистичні.

Попередження дисграфії є одним з головних питань в роботі логопеда. Здійснюючи формування усного мовлення дитини у всіх напрямках, приділяючи велику увагу гармонійному розвитку всіх аналізаторів, необхідно проводити спеціальну роботу, спрямовану на попередження помилок при оволодінні навичками письма у дітей з мовленнєвими порушеннями.

Особливої актуальності ця проблема набуває стосовно навчання дітей із загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ), що зумовлює серйозні труднощі в опануванні основними програмовими навчальними дисциплінами та викликають значну кількість помилок на письмі.

ДИСГРАФІЯ, ПРОЯВИ ДИСГРАФІЇ, ПРОФІЛАКТИКА ДИСГРАФІЇ, ЗАГАЛЬНЕ НЕДОРОЗВИНЕННЯ МОВЛЕННЯ, МОЛОДШИЙ ШКІЛЬНИЙ ВІК.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Діагностика передумов і попередження дисграфії є одним з головних питань в роботі логопеда. Здійснюючи формування усного мовлення дитини у всіх напрямках (звукової сторони мовлення, лексико-граматичної і зв'язного мовлення), приділяючи велику увагу гармонійному розвитку всіх аналізаторів, необхідно проводити спеціальну роботу, спрямовану на попередження помилок при оволодінні навичками письма у дітей з мовленнєвими порушеннями. Цю проблему досліджують логопеди, психологи, нейропсихологи й нейрофізіологи різних країн понад сто років, але й сьогодні вона залишається однією з найскладніших і актуальних.

Про важливість розвитку мовлення як провідного принципу в початковій ланці закладу загальної середньої освіти наголошується у Державному стандарті початкової загальної освіти [15]. Належний рівень мовленнєвого розвитку дитини, який проявляється у сформованості всіх його сторін і сприяє удосконаленню знань, умінь та навичок усного й писемного мовлення, якісному оволодінню іншими навчальними дисциплінами, розширює знання про оточуюче середовище є однією із умов успішного шкільного навчання (Є. Соботович, В. Тарасун, М. Шеремет,).

Підвищення якості та ефективності навчання учнів молодшого шкільного віку закладів загальної середньої освіти передбачає своєчасне виявлення, попередження та усунення у них наявних недоліків усного та писемного мовлення. Порушення мовленнєвої діяльності у дітей має багатоаспектний характер, що підтверджується багатьма дослідженнями психолого-педагогічного (Л. Бартенєва, С. Конопляста, Р. Левіна, І. Мартиненко, С. Миронова, Т. Пічугіна, Л. Спірова, В. Тарасун, М. Шеремет та ін.), психолінгвістичного (Л. Андрусичина, В. Ковшиков, Р. Лалаєва, М. Савченко, Є. Соботович та ін.) і

медико-педагогічного (О. Балашова, Д. Ісаєв, О. Корнєв, Ю. Мікадзе, В. Ковалева та ін.) напрямів [20].

Багатогранність проблеми діагностики та профілактики мовленнєвого розвитку дітей молодшого шкільного віку з порушенням письма розкривається у класичних і сучасних наукових дослідженнях (Е. Данілавічюте, Л. Єфименкова, О. Корнєв, Р. Лалаєва, Р. Левіна, О. Мастюкова, Л. Назарова, Н. Нікашіна, Т. Пічугіна, І. Садовнікова, Є. Соботович, Л. Спірова, В. Тарасун, О. Токарева, М. Хватцев, Н. Чередніченко, Г. Чіркїна та ін.). Різнобічні аспекти формування письма у дітей з мовленнєвими порушеннями досліджували українські науковці О. Гопіченко, Е. Данілавічюте, А. Колупаєва, Т. Пічугіна, Є. Соботович, В. Тарасун, М. Шеремет та інші [20].

Велику кількість дітей з порушенням писемного мовлення пов'язано з відсутністю корекційно-розвиткової роботи, спрямованої на попередження дисграфії у дошкільному віці та на початку шкільного навчання. Профілактика дисграфії є необхідною, оскільки письмо є важливим засобом подальшого навчання у школі та успішного становлення в житті. Формування навичок письма у першокласників буде ефективнішим за умови подолання всіх можливих причин порушення [28].

Особливої актуальності ця проблема набуває стосовно навчання дітей із загальним недорозвиненням мовлення (ЗНМ), що зумовлює серйозні труднощі в опануванні основними програмовими навчальними дисциплінами та викликають значну кількість помилок на письмі (О. Корнєв, Р. Левіна, Н. Нікашіна, І. Садовнікова, Л. Спірова, В. Тарасун, Н. Чередніченко, А. Ястребова та ін.). Проведення профілактики дисграфії в учнів першого класу буде доречним та ефективним, оскільки діти лише починають освоювати письмо.

Об'єкт дослідження: прояви дисграфії у першокласників із загальним недорозвиненням мовлення.

Предмет дослідження: профілактика дисграфії у першокласників із загальним недорозвиненням мовлення.

Мета дослідження: теоретичний аналіз вивчення особливостей проявів дисграфії у першокласників із загальним недорозвиненням мовлення; виявлення проявів дисграфії у першокласників із загальним недорозвиненням мовлення, розробка та впровадження комплексу корекційно-розвивальних вправ, спрямованих на профілактику дисграфії.

Для реалізації мети дослідження було поставлено такі завдання:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну літературу з особливостей профілактики дисграфії у першокласників із загальним недорозвиненням мовлення.

2. Провести діагностику першокласників із загальним недорозвиненням мовлення з метою виявлення проявів дисграфії.

3. Розробити та впровадити комплекс корекційно-розвивальних вправ, спрямованих на профілактику дисграфії.

4. Перевірити ефективність проведення профілактики дисграфії у першокласників із загальним недорозвиненням мовлення.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз педагогічної, психологічної та методичної літератури, матеріалів періодики, класифікація, систематизація й узагальнення теоретичних та експериментальних даних для теоретичного аналізу профілактики проявів дисграфії; емпіричні: констатувальний та формувальний експеримент; математико-статистичні: обробка результатів діагностики.

Методологічне підґрунтя дослідження:

- вчення про різнобічні аспекти формування письма у дітей з мовленнєвими порушеннями (О. Гопіченко, Е. Данілавічюте, А. Колупаєва, Т. Пічугіна, Є. Соботович, В. Тарасун, М. Шеремет та ін.);

- вчення про питання симптоматики, механізмів дисграфії, структури цього мовленнєвого розладу, загальні методологічні підходи, напрями, зміст і диференційовані методи корекції різних видів дисграфії (І. Єфіменкова, О. Корнєв, Р. Лалаєва, Л. Парамонова, І. Садовнікова, Є. Соботович, О. Токарева та ін.);

- вчення О. Лурії про загальнофункціональні та специфічні мозкові механізми, їх взаємодію та ступінь участі на різних етапах формування читання та письма;

- вчення про вплив порушень усного мовлення на формування письмового мовлення (Г. Каше, Р. Левіна, Н. Нікашина, Л. Спинова, Г. Чиркина та ін.);

- вчення про розвиток мовленнєвої діяльності за умов звичайного онтогенезу (А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко, К. Крутій, О. Лещенко, О. Савченко, Є. Флорина, О. Шахнарович та ін.) та дизонтогенезу (Л. Андрусишина, Л. Бартенєва, Л. Баряєва, Р. Белова-Давід, А. Воронова, Ю. Гаркуша, Г. Голубєва, Ю. Кислякова, О. Корнєв, З. Ленів, Л. Лопатіна, Л. Мороз, Н. Нищева, Н. Пахомова, Ю. Рібцун, Є. Соботович, В. Тарасун, В. Тищенко, Л. Трофименко, Т. Філічева, Т. Фотекова, Г. Чіркаїна, М. Шеремет ін.);

- вчення про мову як знакову систему (Ф. Березін, В. Головін, А. Грищенко, О. Леонтєв, Л. Мацько, В. Німчук, О. Шахнарович та ін.);

- вчення про методи комплексної діагностики і компенсації порушень мовленнєвого розвитку у дітей (Е. Данілавічюте, Л. Волкова, С. Конопляста, Р. Лалаєва, В. Лубовський, О. Лурія, О. Мастюкова, О. Орфінська, Н. Пахомова, Ю. Рібцун, Є. Соботович, В. Тищенко, Н. Трауготт, Л. Трофименко та ін.).

Дослідження проводилось на базі Комунального закладу «Запорізька спеціальна загальноосвітня школа-інтернат «Світанок» Запорізької обласної ради з учнями 1-А та 1-Б класів.

Структура магістерської роботи: магістерська складається зі змісту, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, 2 додатків. Загальний обсяг – 64 сторінки.

ВИСНОВКИ

Велика кількість дітей з порушенням письма пов'язано з відсутністю корекційно-розвиткової роботи, спрямованої на попередження дисграфії у дошкільному віці та на початку шкільного навчання. Вчасне виявлення проявів дисграфії та проведення профілактики є необхідною, оскільки письмо є важливим засобом подальшого навчання в школі та успішного становлення в житті. Формування навичок письма у першокласників буде ефективнішим за умови подолання всіх можливих причин порушення.

Термін «дисграфія» у логопедичній і медичній літературі визначається як порушення письма. Велика кількість науковців по-різному формулюють цей термін, що свідчить про складність цього порушення й багатоаспектність його дослідження. Особливий інтерес до вивчення дисграфії зумовлений також тим, що вона є специфічним розладом мовленнєвої діяльності у дітей і водночас порушенням засвоєння функціонування однієї з найважливіших шкільних навичок – письма. Наявність дисграфії перешкоджає оволодінню дітьми писемним мовленням як особливою формою мовлення, своєрідним засобом спілкування й узагальнення досвіду, засвоєння якого пов'язано з якісними змінами інтелектуальної, емоційної, вольової та інших сфер особистості учнів.

У дітей із ЗНМ виникають труднощі на всіх етапах оволодіння читанням та письмом. Програми навчання в масовій школі ускладнені і насичені різноманітним матеріалом, який засвоюється у письмовому вигляді. Виявлення проявів дисграфії є актуальним і необхідним для першокласників із ЗНМ, оскільки своєчасне проведення профілактики на початку формування навичок письма є запорукою успіху у шкільному навчанні.

Розробляючи зміст експериментальної діагностичної методики, були використані завдання для обстеження дітей із порушеннями мовлення,

представлені у науково-методичних розробках І. Садовнікової, Р. Лалаєвої, Н. Чередніченко та інших.

З метою оптимізації діагностичного процесу та одержання вірогідних результатів усі запропоновані учням завдання були об'єднані у певні діагностичні блоки. Зміст кожного блоку складала питання, завдання, проби та вправи, результати виконання яких (цифрові показники або якісні характеристики) оброблялися методом математично-статистичної обробки або методом якісного аналізу та виводилися у відповідні рівні. Типовим проявом неготовності до опанування навичками письма виявляється низький рівень стану показників хоча б навіть одного із блоків. Використання методики оцінювання потенційної готовності до опанування письмом дає змогу оцінити актуальний рівень готовності учнів та виявити особливості проявів дисграфії.

Обробивши результати, можна зробити висновок, що 40% досліджуваних першокласників із ЗНМ допускають велику кількість однотипних або різних за характером помилок, які учні самостійно не змогли виправити; 50% першокласників із ЗНМ мають низький рівень розвитку усно-мовленнєвих передумов писемного мовлення; 25% мають низький рівень розвитку операціональних компонентів писемно-мовленнєвої діяльності (фонематичний аналіз, дії на рівні лексеми, реалізація графомоторної програми, мотиваційний рівень писемного мовлення); 30% мають низький рівень розвитку загально-функціональних передумов писемного мовлення (слухо-моторних координацій та зорово-просторових функцій).

Головною умовою попередження появи порушення письма є рання корекція порушення усного мовлення. Проте за допомогою корекційно-розвивальних вправ можна зменшити прояви дисграфії, використовуючи їх не лише на логопедичних заняттях, а і на уроках, перервах, під час фізкультхвилинок тощо.

Проаналізувавши особливості проявів дисграфії у першокласників із ЗНМ був розроблений та впроваджений комплекс вправ, які спрямовані на розвиток всіх сторін усного мовлення, загальної та дрібної моторики, графомоторних навичок, зорово-просторових функцій, слухо-моторної координації, формування позитивного ставлення до письма, розвиток самоконтролю.

Після того як був розроблений та впроваджений в роботу з експериментальною групою комплекс корекційно-розвивальних вправ, спрямований на профілактику дисграфії у першокласників із ЗНМ, було проведено повторне діагностичне обстеження контрольної та експериментальної груп з метою визначення ефективності проведення профілактики дисграфії.

Порівняння результатів обстеження експериментальної та контрольної груп показало, що при аналізі письмових робіт кількість дітей в експериментальній групі, які мають низький рівень на 10% менша ніж в контрольній; кількість першокласників із ЗНМ в експериментальній групі, що мають низький рівень розвитку усно-мовленнєвих передумов писемного мовлення на 20% менша ніж у контрольній; кількість учнів в експериментальній групі, що мають низький рівень розвитку операціональних компонентів писемно-мовленнєвої діяльності на 10% менша, ніж в контрольній групі; кількість досліджуваних в експериментальній групі, які мають низький рівень розвитку загально-функціональних передумов писемного мовлення на 10% менша, ніж в контрольній.

При порівнянні кількості дітей, які мають достатній рівень у двох групах, було виявлено, що кількість дітей в експериментальній групі, які мають достатній рівень на 20% більша ніж в контрольній; кількість першокласників із ЗНМ в експериментальній групі, що мають достатній рівень розвитку усно-мовленнєвих передумов писемного мовлення на 10% більша ніж у контрольній; кількість учнів в експериментальній групі, що

мають достатній рівень розвитку операціональних компонентів писемно-мовленнєвої діяльності на 10% більша, ніж в контрольній групі; кількість досліджуваних в експериментальній групі, які мають достатній рівень розвитку загально-функціональних передумов писемного мовлення на 20% більша, ніж в контрольній.

Таким чином, порівняльний аналіз результатів показав, що впроваджений комплекс корекційно-розвивальних вправ, спрямований на профілактику дисграфії ефективний та знизив прояви дисграфії у першокласників із ЗНМ.